

УДК 372.881.111.1

О. В. Мартинюк, Хмельницький, Україна / O. Martynyuk, Khmelnytskyi, Ukraine
Г. О. Лисак, Хмельницький, Україна / H. Lysak, Khmelnytskyi, Ukraine
helena.martynyuk@gmail.com, galllcy@gmail.com

РІЗНОВИДИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ФАХОВИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність викладання англійської мови з урахуванням світової тенденції до позиціювання її як глобальної у контексті фахової підготовки майбутніх іноземних філологів і вчителів іноземної мови. Акцентовано увагу на важливості формування у студентів уявлення про різноманітність акцентів та діалектів, якими користуються англомовні спільноти у всьому світі. Покладаючись на результати педагогічних досліджень, окремі навчально-методичні рекомендації зарубіжних та вітчизняних фахівців, а також на власний педагогічний досвід, запропоновано розглядати теоретико-прикладні аспекти функціонування різновидів англійської мови у рамках фахової дисципліни «Лінгвокраїнознавство англомовних країн». Представлено на розгляд один з оновлених розділів навчальної програми, розроблений на основі підходу до навчання англійської мови як глобальної з урахуванням різноманітності її форм. Визначено ефективні види аудиторної та самостійної навчальної діяльності для розвитку міжкультурної комунікативної компетенції: мозкова атака, дискусія, монолог-пояснення, монолог-аналіз, усна презентація, складання діалогів з використанням різновидів англійської мови, розігрування життєвих комунікативних ситуацій, письмові роботи (статті, реферати, есе, оповідання), розробка фрагментів уроків, переклад текстів з англомовних діалектів, пояснення значення стилістичних фігур. Визначено, що успіх іншомовної комунікації залежить не від засвоєних мовних форм, а від сформованості умінь та навичок міжкультурного іншомовного спілкування.

Ключові слова: глобальна англійська мова, різновид англійської мови, акцент, діалект, лінгвістична дисципліна, навчальна програма, міжкультурна комунікативна компетенція, вербальні, паравербальні та невербальні компоненти комунікації.

Resume. The authors attempted to prove the necessity of teaching English considering the world-wide tendency to position it as a global language in the professional training of future foreign language teachers and philologists. The emphasis is placed on the importance to develop students' awareness of the diversity of accents and dialects used by English-speaking communities around the world. Relying on the results of pedagogical researches, available methodological instructions by foreign and Ukrainian professionals, as well as on the acquired teaching experience, it has been proposed to study the theoretical and applied aspects of the English language varieties within one of the core subjects, that is "Linguistic Studies of the English-speaking Countries". One of the newly completed units of the course syllabus, based on the approach to teaching English as a global language, has been presented taking into account the diversity of its forms. The following effective types of classroom and out-of-class activities, aimed at the development of intercultural communicative competence, have been outlined: brainstorming, discussion, explanatory monologue, analyzing monologue, oral presentation, making up dialogues in the variety, acting out real-life communications, writing articles, essays and short stories, creating lessons for teaching someone the variety, translating texts from a dialect, explaining the meaning of stylistic devices. It has been concluded that success of foreign language communication depends not on the mastered language forms but on the acquired intercultural communication skills.

Keywords: global English, English language variety, accent, dialect, linguistic subject, course syllabus, intercultural communication competence, verbal, para-verbal and non-verbal communication components.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації суспільно-політичних та соціально-економічних процесів, стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, активізації економічної, освітньої, наукової та культурної інтеграції України до світової спільноти актуалізується роль англійської мови як *lingua franca* – мови-посередника, що слугує засобом спілкування і взаєморозуміння між суб'єктами глобалізаційних відносин. Наразі, викладання англійської мови у вітчизняних закладах вищої освіти у контексті фахової підготовки майбутніх іноземних філологів та вчителів іноземної мови має враховувати світову тенденцію до позиціювання англійської мови не просто як іноземної (*English as a Foreign Language*), а як міжнародної (*English as an International Language*). Різниця полягає у тому, що навчання англійської мови як міжнародної спрямоване на формування здатності здійснювати комунікацію не лише з «класичними» носіями мови (в основному

британцями й американцями), а й з представниками численних англomовних соціокультурних спільнот, які використовують історично сформовані різновиди англійської мови.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Англійська мова безапеляційно вважається глобальною у багатьох лінгвістичних працях. Соціолінгвістичний профіль англійської мови у світі ґрунтовно досліджується зарубіжними (Я. Бломмарт, Г. Віддоусон, Д. Гредол, Е. Ерлінг, Б. Какру, Д. Кристал, Т. Макартур, А. Пеннікук, Ф. Сарджент, Р. Філіпсон та ін.) та вітчизняними (Б. Ажнюк, Н. Пелагеша, О. Хоменко та ін.) науковцями.

О. Хоменко констатує наявність термінологічного розмаїття характеристик, що їх приписують англійській мові зарубіжні дослідники, підкреслюючи її статус: глобальна англійська (Global English, English as a global language) (Д. Гредол), світова англійська (World English) (Т. Макартур), світова стандартизована розмовна англійська (World Standard Spoken English) (Д. Кристал), світові англійські (World Englishes) (Б. Какру), англійська мова як мова міжнародного розвитку (English as a language for international development) (Ф. Сарджент, Е. Ерлінг) тощо [1, с. 210-211].

Найпоширенішою, особливо серед педагогічної спільноти, вважається така диференціація англійської мови:

1) англійська як рідна мова (English as a Native Language), якою спілкуються її носії в Австралії, Канаді, Новій Зеландії, Великій Британії та Сполучених Штатах Америки (на своїй первісній батьківщині і в колоніальних поселеннях, де населення європейського походження утворило демографічну більшість);

2) англійська як офіційна мова (English as the Second Language) або креольська англійська (Creole English), якою спілкуються всі ті, для кого англійська мова є другою (але не рідною), і використовується як офіційний засіб внутрішньодержавного та міжособистісного спілкування. Це офіційна мова колишніх колоній Великої Британії або Сполучених Штатів. Індія, Нігерія, Малайзія, Філіппіни є прикладами країн, у яких англійська вважається офіційною (другою) мовою;

3) англійська як іноземна мова (English as a Foreign Language), яка використовується як засіб спілкування для всіх, хто вивчає англійську мову як іноземну у закладах середньої та вищої освіти у різних країнах світу (наприклад, Китай, Індонезія, Японія, Україна) [1; 4; 5].

Альтернативна та значуща для наукового світу модель, запропонована Б. Какру, презентує класифікацію варіантів англійської мови у вигляді трьох концентричних кіл: 1) внутрішнього кола (Inner Circle), представленого країнами, де англійська мова є рідною для переважної більшості населення; 2) зовнішнього кола (Outer Circle), представленого країнами, для яких англійська є другою (офіційною) мовою, використовується у галузях освіти, судочинства, на урядовому рівні тощо (Південна Африка, Індія та ін.); 3) колом, що розширюється (Expanding Circle), представленого країнами, де вивчають англійську як іноземну [3].

Варто також згадати класифікацію А. Гапти, за якою розрізняються п'ять окремих категорій англійської мови: 1) у країнах з одномовною спадщиною (monolingual ancestral) – напр. Велика Британія, США; 2) у країнах з одномовним контактом (monolingual contact) – напр. Ямайка; 3) у країнах з традиціями багатомовної освіти (multilingual scholastic) – напр. Індія, Пакистан; 4) у країнах з багатомовними контактами (multilingual contact) – напр. Сінгапур, Малайзія, Нігерія; 5) у країнах з багатомовною спадщиною (multilingual ancestral) – Південна Африка, Канада [4].

Зважаючи на те, що англійською мовою розмовляють у понад 100 країнах, у різноманітних джерелах знаходимо такі її різновиди як американська, британська, австралійська, новозеландська, канадська, євро-англійська, ірландська, хінгліш (суміш хінді та англійської) китайська, японська, карибська, мексикансько-американська, пакистанська, нігерійська, філіппінська, шотландська, сінгапурська, південноафриканська, уельська, зімбабвійська та інші.

У вітчизняній вищій школі більшість сучасних навчальних програм зорієнтовані на єдиний нормативний варіант англійської мови (британський чи американський), а викладачі у своїй професійній діяльності покладаються на власний досвід опанування класичної англійської мови. Водночас, значна частина зарубіжних соціолінгвістів переконані, що ознайомлення студентів з кількома різновидами англійської мови сприятиме усвідомленню ними безпосередньої залежності успіху іншомовної комунікації від умінь та навичок спілкування, а не від засвоєних мовних форм. Таким чином, у процесі викладання англійської мови на фаховому рівні актуалізується необхідність осмислення різноманітності її видів та діалектів.

Метою нашого дослідження став пошук оптимальних шляхів інтеграції теоретико-прикладних аспектів функціонування різновидів англійської мови у світі до змісту навчання фахових лінгвістичних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернемося до зарубіжного педагогічного досвіду у цій царині. У праці Н. Галлоуей та Х. Роуз «Включення різновидів глобальної англійської мови до навчальних програм» знаходимо порівняльну характеристику традиційного навчання англійської мови та навчання різновидів англійської мови у контексті її глобалізації (Таблиця 1) [2, с. 4].

Таблиця 1 – Порівняння традиційного навчання англійської мови та англійської мови як глобальної (за Н. Галлоуей та Х. Роуз)

	Традиційне навчання англійської мови	Навчання англійської мови як глобальної
Цільовий співрозмовник	Носії мови	Усі, хто використовує англійську як мову спілкування
Цільова культура	Культура носіїв мови	Різноманітні культури
Викладачі	Викладачі, які не є носіями мови (зі спільною рідною мовою), викладачі – носії мови	Викладачі, які не є носіями мови (зі спільною або різними рідними мовами), викладачі – носії мови
Норми	Нормативна англійська мова	Диверсифіковані, гнучкі, численні мовні форми
Рольова модель	Носії мови	Користувачі-експерти
Джерело матеріалу	«Класичний» варіант англійської мови, носії мови	Яскраво виражені англомовні спільноти та лінгвістичні контексти
Рідна мова і культура	Розглядаються як перешкоди та джерела втручання	Розглядаються як ресурси

Провівши експериментальне дослідження зі студентами третього та четвертого курсів в одному з приватних лінгвістичних університетів Японії, Н. Галлоуей та Х. Роуз обґрунтували доцільність інтеграції теоретико-прикладних аспектів функціонування різновидів англійської мови як глобальної до змісту дисципліни «Англійська мова для академічних потреб» [2, с. 6-12].

Покладаючись на результати педагогічних досліджень, окремі навчально-методичні рекомендації зарубіжних та вітчизняних фахівців, а також на власний педагогічний досвід, ми пропонуємо розглядати теоретико-прикладні аспекти функціонування різновидів англійської мови у контексті фахової дисципліни «Лінгвокраїнознавство англомовних країн». Ця дисципліна є невід'ємним структурним компонентом навчальних планів професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови та іноземних філологів у багатьох вітчизняних закладах вищої освіти.

Метою зазначеної дисципліни (як приклад, взято робочу навчальну програму кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету) є формування системи знань про географічне положення, історію, етнічний склад, національні та соціокультурні особливості, державний устрій, освітні системи, лінгвістичні відмінності різновидів англійської мови в англомовних країнах, що вивчаються (Об'єднане Королівство Великої Британії і Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки, Канада, Австралія, Нова Зеландія); умінь давати адекватну оцінку явищам, подіям, фактам, реаліям англомовних країн; використовувати вивчений теоретичний матеріал у професійній діяльності для здійснення іншомовної комунікації; застосовувати сучасні методи збору, аналізу і систематизації країнознавчого матеріалу; навичок організації власної мовленнєвої поведінки відповідно до соціокультурних стереотипів носіїв іноземної мови.

Типові навчальні програми дисципліни «Лінгвокраїнознавство англомовних країн», як правило, передбачають розділи, присвячені аналізу лінгвістичних особливостей британського, американського, інколи й канадського, австралійського та новозеландського, різновидів англійської мови.

Однак, ми дійшли висновку, що тут слід дещо розширити тематичне коло, зробивши акцент на глобальному характері англійської мови. Пропонуємо один з оновлених нами розділів робочої навчальної програми з країнознавства англомовних країн, що охоплює лінгвістичні аспекти цієї дисципліни.

Тема 1. Різновиди англійської мови у світовому контексті. 1.1. Поширення англійської мови у світі. Пропонується короткий огляд історичних аспектів поширення англійської мови у різних частинах світу, що лягли в основу періодизації її розвитку (давньоанглійський, середньоанглійський та новоанглійський періоди). 1.2. Класифікації різновидів англійської мови. Акцентується увага на відмінності у значенні термінів «World Englishes» (різновиди англійської мови у світі) та «World English» (світова або глобальна англійська мова – так звана *lingua franca* для людей, які є носіями різних мов). Характеризуються найбільш відомі класифікації різновидів англійської мови, розроблені на основі відмінностей у її використанні у різних країнах світу. 1.3. Модель концентричних кіл Б. Какру. Аналізується класифікація варіантів англійської мови у вигляді трьох концентричних кіл (внутрішнього кола, зовнішнього кола і кола, що розширюється), побудована індійським лінгвістом, професором університету штату Іллінойс (США) Бразджем Какру.

Тема 2. Регіональні акценти та діалекти англійської мови. 2.1. Поняття регіонального акценту. Розглядаються основні причини виникнення регіональних акцентів англійської мови на окремих територіях її поширення (наприклад, Received Pronunciation (RP), Brummie (Birmingham), Scouse (Liverpool), Cockney (London),

Multicultural London English (MLE) and Geordie (Newcastle) – акценти Об'єднаного Королівства; Standard (General) American, Southern, New Yorker, Bostonian, Californian та Local Hawaiian – акценти у США). Аналізуються фонетичні особливості кількох найбільш поширених акцентів. 2.2. Поняття діалекту англійської мови. Порівнюються значення понять «акцент» (своєрідна, специфічна вимова, яка полягає в мимовільному замінуванні звуків у мовленні, асоціюється з певною країною, регіоном чи соціальною спільнотою) та діалект (форма мови, що характеризується не лише фонетичними, а й граматичними, лексичними та синтаксичними відмінностями, розповсюджена на певній території, вживається окремою фаховою або соціальною спільнотою). Обговорюється класифікація діалектів англійської мови за територіальними ознаками, що включає три основні групи: діалекти Британських островів, Північно-Американські діалекти, Австралазійські діалекти (термін Австралазія (Australasia) вживається здебільшого в англомовних джерелах для позначення регіону, що включає Австралію, Нову Гвінею, Нову Зеландію і прилеглі до них острови Тихого океану). Розглядаються приклади діалектів, притаманних окремим соціальним спільнотам (наприклад, African-American Vernacular English). 2.3. Труднощі комунікації між представниками різних англомовних спільнот. Висвітлюються компоненти англомовної комунікації, які тією чи іншою мірою стають на заваді розуміння змісту висловлювання для співрозмовників із різних англомовних середовищ, а саме: вербальні компоненти (verbal components) – діалект, вибір лексики, жаргон; невербальні компоненти (non-verbal components) – зоровий контакт, вираз обличчя, жести, відстань між співрозмовниками; паравербальні компоненти (para-verbal components) – наголос, артикуляція, інтонація, паузи, гучність мовлення.

Тема 3. Різновиди англійської мови у країнах, що вивчаються за програмою дисципліни «Лінгвокраїнознавство англомовних країн». 3.1. Британська англійська мова. 3.2. Американська англійська мова. 3.3. Канадська англійська мова. 3.4. Австралійська англійська мова. 3.5. Новозеландська англійська мова. Аналізуються найбільш типові фонетичні, орфографічні, граматичні та лексичні відмінності кожного з перелічених вище різновидів англійської мови.

Тема 4. Різновиди англійської мови у країнах, що не вивчаються за програмою дисципліни «Лінгвокраїнознавство англомовних країн». На основі наявних науково-теоретичних матеріалів, інформації онлайн-ресурсів, аудіо та відео-зразків мовлення досліджуються найбільш типові фонетичні, орфографічні, граматичні та лексичні відмінності одного з різновидів англійської мови у будь-якій англомовній країні, крім уже вивчених, за вибором студентів (індивідуальні чи групові дослідницькі проекти). Результати дослідження мають бути оформлені згідно з вимогами до таких робіт, а також представлені усно у формі доповідей і PowerPoint-презентацій з подальшим обговоренням у групі та оцінюванням.

Достатнє інформаційне підґрунтя, аудіо і відеоматеріали для аудиторного та самостійного опрацювання з усіх перелічених тем можна знайти онлайн. Наведемо кілька прикладів таких джерел: Definition and Examples of World English (<https://www.thoughtco.com>), List of Dialects of the English Language, International Phonetic Alphabet Chart for English Dialects (Wikipedia), International Dialects of English Archive (<http://www.dialectsarchive.com>), Language Varieties (<http://www.hawaii.edu>), Dialect Blog (<http://dialectblog.com>), Language by Video / English Accents Course (<http://www.languagebyvideo.com>), TV Tropes / Useful Notes/ American Accents (<http://tvtropes.org>) та інші.

Оскільки важливою метою дисципліни «Лінгвокраїнознавство англомовних країн» є формування міжкультурної комунікативної компетенції, практичні заняття мають обов'язково включати різноманітні види комунікативних завдань: мозкова атака, бесіда, дискусія, монолог-пояснення окремого лінгвістичного явища чи монолог-аналіз аудіофрагменту мовлення, усна презентація результатів дослідження, складання діалогів з використанням того чи іншого різновиду англійської мови, розігрування типових життєвих комунікативних ситуацій, в яких студенти виступають у ролях представників різних англомовних спільнот (з урахуванням вербальних, паравербальних та невербальних компонентів комунікації), письмові роботи (статті, реферати, есе, оповідання тощо). У контексті педагогічної підготовки цікавим та корисним для студентів завданням буде розробка фрагменту уроку, присвяченого вивченню одного з різновидів англійської мови.

Практика показує, що студенти також охоче виконують завдання на переклад речень чи коротких текстів з діалекту звичною для них «класичною» англійською мовою. Наведемо приклад кількох таких речень з використанням австралійських діалектних лексичних одиниць та граматичних форм:

I got up and put on my black daks. They are the most exy piece of my clobber as they're my Dad's last Chrissie prezzie.

Доцільними будуть завдання не лише з фонетичним чи лексично-граматичним, а й з стилістичним акцентом. Сюди віднесемо пояснення значення стилістичних фігур (у нашому випадку оригінальних австралійських метафор і порівнянь) на зразок: as bald as a bandicoot, look like a consumptive kangaroo, flat out like a lizard drinking, the rough end of a pineapple, to be in full feather.

Самостійна практична робота студентів має включати перегляд навчальних відеоматеріалів, художніх або документальних фільмів, ток-шоу, інтерв'ю, випусків новин, прослуховування пісень із субтитрами та без них.

Висновки. Отже, зважаючи на глобальний характер англійської мови та на існування численних її різновидів, ми обґрунтували необхідність ознайомлення студентів з основними підходами до їх класифікації, формування у них уявлення про різноманітність акцентів та діалектів, якими користуються англоспільноти у всьому світі. Важливим тут є перехід від традиційного навчання англійської мови до навчання англійської мови як глобальної або як мови-посередника (*lingua franca*). Покладаючись на результати педагогічних досліджень, окремі навчально-методичні рекомендації зарубіжних та вітчизняних фахівців, а також на власний педагогічний досвід, було запропоновано розглядати теоретико-прикладні аспекти функціонування різновидів англійської мови у контексті фахової дисципліни «Лінгвокраїнознавство англоспільнот країн». Представлено на розгляд один з оновлених розділів навчальної програми, розроблений на основі підходу до навчання англійської мови як глобальної з урахуванням різноманітності її форм. Визначено ефективні види аудиторної та самостійної навчальної діяльності для розвитку міжкультурної комунікативної компетенції: мозкова атака, бесіда, дискусія, монолог-пояснення, монолог-аналіз, усна презентація, складання діалогів з використанням того чи іншого різновиду англійської мови, розігрування типових життєвих комунікативних ситуацій (з урахуванням вербальних, паравербальних та невербальних компонентів комунікації), письмові роботи (статті, реферати, есе, оповідання), розробка фрагментів уроків, переклад текстів з англоспільнот діалектів, пояснення значення стилістичних фігур. Підкреслимо, що успіх іншомовної комунікації залежить не від засвоєних мовних форм, а від сформованості умінь та навичок міжкультурного іншомовного спілкування.

Отримані результати навчання та більшість проаналізованих відгуків студентів засвідчили про ефективність та доцільність вивчення різновидів англійської мови у контексті її глобалізації.

Актуальним напрямом подальших наукових розвідок вважаємо розробку, обґрунтування та експериментальну перевірку ефективності методів і технологій навчання різновидів англійської мови у контексті фахових лінгвістичних дисциплін.

Список використаних джерел:

1. Хоменко О. Роль англійської мови в умовах глобалізації / О. Хоменко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. – Слов'янськ : ДДПУ, 2013. – Вип. 61. – С. 203-217.
2. Galloway N. Incorporating Global Englishes into the ELT classroom [Online source] / N. Galloway, H. Rose // ELT Journal, 2018. – Volume 72. – Issue 1. – P. 3–14. – Access mode : <https://academic.oup.com/eltj/article/72/1/3/3064440>.
3. Kachru B. World Englishes: approaches, issues and resources [Online source] // Language Teaching. –Cambridge : CUP, 1992. – Volume 25. – Issue 1. – pp. 1–14. – Access mode : www.cambridge.org/core/journals/language-teaching.
4. Kirkpatrick A. World Englishes: Implications for International Communication and English Language Teaching / A. Kirkpatrick. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 257 p.
5. McArthur T. The English Languages / T. McArthur. – Cambridge University Press, 1998. – 247 p.
6. Seargeant Ph. English as a language for international development: Policy assumptions and practical challenges / Ph. Seargeant, E. J. Erling // Dreams and Realities: Developing Countries and the English Language. – British Council, 2011. – Paper 12. – P. 2–21.

УДК 378.147

Я.Ю. Марункевич, Вінниця, Україна / Ya.Yu. Marunkevych, Vinnytsia, Ukraine
e-mail: yaroslavamarunkevych@gmail.com

CASE STUDY ЯК ПРИКЛАД ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ

Анотація. Стаття присвячена проблемі застосування такого інтерактивного методу навчання як *case study* у вищій медичній освіті. Проаналізовано інші інтерактивні методи навчання, які використовуються у вищій освіті на сьогоднішній момент. До основних інтерактивних методів навчання належать методи проектів, мозкового штурму, конкурентних і кооперативних груп, практичного стимуляційного тренінгу. Висвітлені основні етапи історії розвитку *case-study* методу, вказані сфери його застосування, дана класифікація основних типів даної методики та охарактеризовані основні етапи у роботі з даним методом. Суть методу розкрита на прикладі викладання дисципліни «Психіатрія, наркологія». Показані основні завдання, що вирішує метод кейсів, а також обґрунтована доцільність та ефективність застосування даної інноваційної методики у вищій медичній школі, в умовах її реформування